

ВНЕСОК М. С. ГРУШЕВСЬКОГО У ПОЛІТИЧНЕ ТА НАУКОВЕ ЖИТТЯ УКРАЇНИ

Постановка дослідження. Дана робота присвячена ролі Михайла Грушевського в українській політичній думці, характеристиці його внеску у розроблення проблем української державності. Показано вплив ідеї федералізму в наукових та політичних концепціях вченого, еволюцію поглядів М. Грушевського на україно-російські взаємини. Наголошується, що чимало ідей і концепцій науковця і державного діяча співзвучні сьогоденню і не втратили своєї актуальності на сучасному етапі державотворення. Виокремлено слабкі і суперечливі сторони історіографічної спадщини М. Грушевського, які не витримали випробування часом і викликають застереження в сучасних геополітичних реаліях. Показано, що українське суспільство пильно стежило за науковою та громадською діяльністю вченого, шанувало його талант і внесок у розвиток національно-визвольного руху України.

Постать Михайла Грушевського висвітлено, як найвидатнішого державного і громадського діяча 20-ого століття, який започаткував у шаленій революційній бурі українську державність, яка дає плоди для досліджень практичного характеру, слугує яскравим прикладом патріотичного шляху боротьби за власну національну незалежну державу і дає для сучасних керманців української держави приклад відданості інтересам народу.

В основі української держави 1917-18 років було поставлено народовладдя з усіма атрибутами демократичної держави, а сам федералізм українською провідною верствою вважався тоді тією державною концепцією, яка віддзеркалювала самостійність і незалежність української нації.

Починаючи від Богдана Хмельницького, Михайло Грушевський і Центральна Рада були єдині, хто допровадили державний постулат української нації до його реалізації, проголосивши повну самостійність і незалежність.

Об'єктом дослідження. Є державницька та наукова діяльність голови Центральної Ради України М.С. Грушевського, його внесок в українське державотворення.

Предметом дослідження. Є основні періоди життя та політичного шляху М. Грушевського, еволюція його світоглядно-філософських думок та політичних ідей, внесок у науку та роль у процесі боротьби за українську державність 1917-1918 рр.

Метою дослідження є вивчення життя М.С. Грушевського в основі його громадсько-політичної та наукової діяльності, оцінка його вкладу в українську історію. Означена мета конкретизується у таких дослідницьких завданнях:

- відтворити основні цикли життєвої дороги М. Грушевського;
- показати особливості його становлення як науковця та керівника держави;
- проаналізувати розвиток політичних ідей Грушевського;
- дослідити роль визначного політичного діяча в державотворенні українського народу.

Стан дослідження. Над дослідженням життя і творчості Михайла Грушевського працювали Валіон О. П., Алексієвець М.М, Василенко М., Ващенко В. В.

Одне з почесних місць кінця ХІХ на початку ХХ ст. в історії України по праву належить великому українцю Михайлу Сергійовичу Грушевському – видатному вченому, надзвичайно працьовитій людині з широкою ерудицією.

Грушевський є найвидатнішим українським істориком, який своїми дослідженнями з історії України, зокрема монументальною «Історією України-Руси», заклав твердий фундамент під розвиток української історіографії. Його головним завданням було створення нової історії України й історії української нації від початків її історичного буття до сучасної доби на цілій її території, яке ґрунтується на глибоких знаннях літератури і оригінальності їх трактування.

На сучасному етапі української історії відбуваються складні процеси становлення державності та громадянського суспільства, демократичних і гуманістичних вартостей, відродження національного духу та ідеї. В цьому контексті архіважливого значення набуває дослідження патріотичних сторінок історії українського державотворення. Життєвий, науковий та політичний шлях Михайла Сергійовича Грушевського, що став уособленням боротьби за незалежну Україну, виступає й сьогодні предметом живих дискусій у наукових та політичних колах і не втрачає цінності для подальших наукових досліджень.

Михайло Грушевський народився 29 вересня 1866 року в Холмі на Волині (тепер містечко Хелм на території Польщі) в бідній родині Грушів (пізніше – Грушевських). Дідові Михайла вдалося переїхати під Київ, що дало змогу батькові – Сергію Федоровичу – здобути педагогічну освіту і працювати в Київській та Переяславсько-Полтавській семінаріях, а потім у народних школах на Кавказі. Мати - Тамара Захарівна походила з духовної родини. Почуття любові до рідного краю залишалося у нього на все життя, тому що виховувався Грушевський в атмосфері любові до України.

У 1880 році батько віддав Михайла до Тифліської класичної гімназії, де хлопець захопився історією, літературою, етнографією. Подальші кроки молодий Грушевський робить навчаючись в Київському університеті св. Володимира під керівництвом видатного професора Б. Антоновича. М. Грушевський на третьому курсі береться за дослідження Київської землі.

На початку 1891 року професор Антонович, повернувся з подорожі й запропонував Грушевському очолити кафедру історії України, яка відкривалася у Львівському університеті. Він прийняв цю пропозицію з ентузіазмом, оскільки в той час в українських колах надавалося великого значення галицькому рухові. Грушевський швидко взявся за організацію наукової роботи в реорганізованому ним Науковому Товаристві ім. Шевченка. У 1894 році він захистив дисертацію на ступінь магістра, темою якої була суспільно-національна історія Поділля XVII-XVIII століть.

Невдовзі Грушевський зрозумів, що «поляки нічим не хочуть поступитися в своїм пануванні і не розуміють інших відносин до русинів, як відносин пануючої народності до службової». Після цього він різко розійшовся у поглядах навіть з найближчими приятелями і зблизився з тими, хто не підтримував польсько-української угоди.

Заповітною мрією ще з студентських років залишалось написання повної монументальної багатотомної історії України. Першою задумкою Грушевського було написання історії України в трьох томах, які обіймали б старий, литовсько-польський і новий періоди.

Протягом 1897- 1898 роках Михайло написав і видав перший том. У Галичині вихід книги став помітним явищем, але допустити книгу в Росію було відхилено. Та незважаючи на це Грушевський працював далі над розпочатою справою і написав другий том, третій, що містив давній період історії України. Працюючи над історією, вчений планував вкластися в 5-6 томів, але коли йому довелося відвести аж два томи тільки на опис суспільно-політичного життя України XV-XVII століть, він переконався, що для того, щоб написати й довести історію України до XIX століття, йому не вистачить часу. Десятий том вийшов у 1936 році й охоплює лише останні роки козацької держави Б. Хмельницького. Це була його найбільша 10-ти томна праця.

На початку Першої світової війни родина Грушевських перебувала на Гуцульщині. Родина перебралась в Італію, звідти через Румунію повернулися в Київ. Та місцева влада зустріла М. Грушевського з недовірою. 11 грудня 1914 року його заарештовують звинувачуючи у причетності до створення Легіону Українських січових стрільців. Згодом виданий таємний наказ обшукати Грушевського і заслати його до Сибіру. Невдовзі на прохання Російської Академії наук М. Грушевському дозволяють переселитися до Казані. Роком пізніше він одержує вид на проживання в Москві, але під наглядом поліції і позбавлення права педагогічної та іншої діяльності із заборонаю відвідувати Україну під будь-яким приводом.

Волю дала лютнева революція 1917 року. Він повертається в Україну. Ще під час перебування в Москві його заочно обирають лідером Товариства українських поступовців. Виконавчий орган Товариства дуже швидко трансформується в Центральну Раду, об'єднуючи навколо себе широке коло людей найрізноманітніших класових, ідеологічних і інших переконань. 7 березня у Києві утворюється українська Центральна Рада, що взяла на себе функцію центрального органу для об'єднання політичної діяльності українського громадянства. Своєю метою вона поставила здійснення вимог про широку автономію України в Російській федеративній республіці. Михайло Грушевський був обраний головою Центральної Ради і викликаний до Києва.

Відповідаючи інтересам насамперед українського селянства, 10 червня 1917р. Центральна Рада видала свій Перший Універсал, у якому декларувалося: «Не одділяючись від усієї Росії, хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям». Тимчасовий уряд не поспішав з передачею влади Центральній Раді. Лише після страшного провалу наступу в Галичині, Керенський змушений був визнати за Центральною

Радою право на урядування в п'яти губерніях (Київській, Полтавській, Волинській, Подільській та Чернігівській) колишньої царської імперії. Особливо зросло напруження у відносинах між Центральною Радою і центром після більшовицького перевороту в Петрограді, тому що лідери українського і національного руху не поділяли більшовицької концепції соціалізму. Вони вважали головним творчим класом республіки трудове селянство, а не робітничий клас.

Після Декретів II Всеросійського з'їзду Рад УЦР, втративши надію на скликання Установчих зборів прийняла Третій Універсал 7 листопада 1917р., який проголосив утворення УНР.

Михайло Грушевський надавав великого значення конституційному процесові в Україні. Під його керівництвом розробилася Конституція незалежної УНР, згідно з якою верховним органом влади проголошувалися Всенародні збори, які здійснювали вищу законодавчу владу і формували органи влади. 22 січня 1918 року на засідання УЦР під головуванням та за пропозицією М. Грушевського УЦР проголосила створення суверенної Української Народної Республіки. З прийняттям Третього Універсалу ЦР запізнилась. Він не дав результату.

Відхід більшовиків від принципів федералізму і продовження імперської політики проти УНР, поставили Україну перед неминучістю історичного вибору. В таких умовах і народився Четвертий Універсал - декларація незалежності України,- затверджений Малою радою і проголошений 24 січня 1918 року.

Почався наступ Червоної армії та інших військових угруповань, на Київ. Сил у Центральної Ради протистояти цьому наступові не було. 25 січня УЦР і уряд УНР відступили на Волинь.

З падінням Центральної Ради, після перевороту гетьмана П. Скоропадського, Грушевський знаходився в підпіллі, однак восени 1923 року його обирають дійсним членом Всеукраїнської академії наук (ВУАН). Одержавши гарантію своєї безпеки та дозвіл від більшовицького уряду на повернення в Україну, він у березні 1924 року приїздить з сім'єю до Києва, сподіваючись завершити працю над багатотомною «Історією України-Руси».

В січні 1929 року Михайла Сергійовича, було обрано дійсним членом АН СРСР. Становище в Україні погіршується. Проходить гучний процес проти міфічного СВУ. Концепцію вченого про історію визвольної війни українського народу, офіційна преса кваліфікує як націонал-фашистську.

Його звинувачують в антирадянській діяльності та організації «Українського національного центру», але через деякий час відпускають і забирають з Києва до Москви на постійне місце проживання.

Висновки. М. Грушевський виступив перед українським народом як політичний діяч, перший голова Центральної Ради, перший Президент України, котрий доклав великих зусиль у згуртуванні народу України, який роз'єднувала імперська політика.

Звертаючись сьогодні до постаті М.С. Грушевського - найвидатнішого вченого, державного і громадського діяча, який започаткував у шаленій революційній бурі українську державність, ми не можемо не вбачати в його науковому і політичному доробку одне з головних життєдайних джерел сьогоденного відродження незалежної України в її нестримному пориванні до миру, злагоди і щасливого майбуття.

Література

1. Алексієвець М.М., Алексієвець Л.М., Трум О.П. Роль М.Грушевського у піднесенні національної самосвідомості українського народу (кін. XIX - поч. XX ст.). - Т., 2002. - 104с.
2. Валіол Оксана Павлівна. Роль М. Грушевського в національно-культурному відродженні українського народу (кін. XIX - поч. XX ст.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича - Чернівці, 2003. - 20 с.
3. Василенко М. Проф. М.С. Грушевський як історик // Український історик, 1997, №1-4;
4. Ващенко Володимир Володимирович. Лекції з історії української історичної науки другої половини XIX - початку XX століття (М.І. Костомаров, В.Б. Антонович, М.С. Грушевський): Навч. посібник / Дніпропетровський держ. ун-т / В.В. Підгаєцький (ред.). - Дніпропетровськ : ДДУ, 1998. - 140 с.
5. Вегеш М. М., Горват Л. В. Михайло Грушевський: деякі аспекти наукової і політичної діяльності / Ужгородський держ. ун-т. - Ужгород, 1998. - 38с.

6. Грабовецький Володимир Васильович. Михайло Грушевський - видатний історик України, громадсько-політичний і державний діяч. - Івано-Франківськ : Облвидав «Галичина», 1991. - 42с.
7. Грушевський Михайло Сергійович. Ілюстрована історія України. - К., 1918. - 552с.
8. Грушевський Михайло Сергійович. Студії з економічної історії України: Економічний і соціальний перелом XV- XVII вв. Господарство польського магната на Задніпров'ї. - К., 1917. - 96с.
9. Грушевський Михайло Сергійович. Українська Центральна Рада й її Універсали. Перший і другий. - 2. вид., доп. - К., 1917. - 16с.
10. Грушевський Михайло Сергійович. Як жив український народ: Для середнього та старш. шк. віку / Олексій Штанко (художн.), Валерій Олександрович Шевчук (вступ. слово). - К. : Веселка, 1999. - 112с.
11. Грушевський М.С. Коротка хроніка життя та діяльності / Пиріг Р.Я., Верстюк В.Р. - К: Либідь, 1996. - 144 с.
12. Гурик, М. І. М. Грушевський про вплив Магдебурзького права на розвиток українських міст XVI – XVIIст. Михайло Грушевський – погляд із сьогодення / М. І. Гурик // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного інституту. Серія: Історія. – Випуск 5.– Тернопіль, 1997.– С.217-220.
13. Гончарук, Т. В. Греко-католицька церква і національний рух в Галичині (1848-1914 рр.) / Т. В. Гончарук // Наукові записки. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – К. : НПУ, 2002. – Вип. 10. – С. 46-52.